

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В ПРАВОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

Дарина САВКО

*студентка юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Одним із основних умов створення демократичної правової держави є встановлення принципу верховенства права. Узгодження національного законодавства з європейськими правовими стандартами є життєво важливим в умовах розширення процесу євроінтеграції та оголошення України кандидатом на вступ до ЄС. Йдеться не лише про зміну законодавства, а й про повне переосмислення ролі правових інституцій, зокрема судової системи, як осіб, які забезпечують реалізацію верховенства права в реальному житті.

Принцип верховенства права є основою сучасного конституціоналізму та європейської правової традиції. Зміст, форма нормативного закріплення та його застосування значно відрізняються залежно від правової системи. Принцип верховенства права гарантує що норми ЄС мають пріоритет над національними законами держав-членів, включаючи конституційні положення¹. Цей принцип охоплює всі рівні нормативного регулювання – як первинне, так і похідне право ЄС і є обов'язковим для всіх суб'єктів правовідносин незалежно від факту імплементації норм ЄС у національне законодавство.

Прецедентна практика Суду ЄС створила доктрину примату права ЄС. У справі *Costa v. ENEL* (1964), суд вперше встановив, що коли держави-члени ЄС приєднуються до організації, вони погоджуються на правопорядок, який стає частиною їхніх правових систем і обмежує суверенітет у відповідних сферах. Справа *Internationale Handelsgesellschaft* (1970) підтвердила, що право ЄС поширюється навіть на конституційні норми держав-членів, а справа *Symmmenthal* (1978) закріпила, що національні суди повинні безпосередньо застосовувати норму права ЄС у разі колізії, не очікуючи формального скасування суперечливої норми².

¹ Rastorhuieva, N. (2025). The principle of the rule of law in the legal systems of the EU and Ukraine: A comparative legal analysis. *Ehrlich's Journal*, (13), 43–49. <https://doi.org/10.32782/ehrlrichsjournal-2025-13.06>

² Rastorhuieva, N. (2025). The principle of the rule of law in the legal systems of the EU and Ukraine: A comparative legal analysis. *Ehrlich's Journal*, (13), 43–49. <https://doi.org/10.32782/ehrlrichsjournal-2025-13.06>

Хартія про основоположні права (2000) є основним нормативним актом Європейського Союзу, і з прийняттям Лісабонського договору (2009) вона набула значення, рівного установчим договорам. Відповідно до статті 52(3) Хартії, зміст і сфера основоположних прав відповідають положенням ЄКПЛ³. У структурі прав ЄС людська гідність займає важливе місце. Як пояснюється в статті 1 Хартії, вона є не лише одним із основоположних прав, а й фундаментальним принципом для всієї системи прав особи⁴. Згідно з Доповіддю Венеційської комісії 2011 року, верховенство права складається з юридичної визначеності, заборони свавілля влади, ефективного доступу до незалежного правосуддя та рівності перед законом. У практиці ЄСПЛ цей принцип розкривається як комплекс взаємопов'язаних вимог, що охоплюють також право на справедливий судовий розгляд та обов'язковість виконання остаточних рішень⁵.

Принцип верховенства права є основою конституційного ладу в Конституції України⁶. З іншого боку, формулювання цієї норми є абстрактним; воно не розкриває структуру принципу і не визначає, як вона пов'язана з міжнародним правом⁷. У 2019 році в Конституції було закріплено вектор євроінтеграції, що призвело до нового етапу масштабної трансформації національного правопорядку з метою його гармонізації з *acquis communautaire*. Ключові інституційні кроки включали подання заявки на членство у лютому 2022 року та офіційний початок переговорів 25 червня 2024 року. Водночас у звіті від 30 жовтня 2024 року Єврокомісія підкреслила важливість верховенства права та боротьби з корупцією⁸.

Центральним інструментом для нормативної імплементації є переговори щодо розділів 23 («Судова система та основні права») та 24 («Правосуддя, свобода та безпека»), які визначають рамки для

³ Matat, A. V. (2025). European human rights standards and their implementation in Ukraine: Analysis of the EU Charter of Fundamental Rights. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 1(89), 235–239. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.32>

⁴ Matat, A. V. (2025). European human rights standards and their implementation in Ukraine: Analysis of the EU Charter of Fundamental Rights. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 1(89), 235–239. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.32>

⁵ Rastorhuieva, N. (2025). The principle of the rule of law in the legal systems of the EU and Ukraine: A comparative legal analysis. *Ehrlich's Journal*, (13), 43–49. <https://doi.org/10.32782/ehrlachsjournal-2025-13.06>

⁶ Верховна Рада України. (1996). Конституція України (№ 254к/96-ВР, зі змінами станом на 1 січня 2020 р.). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

⁷ Rastorhuieva, N. (2025). The principle of the rule of law in the legal systems of the EU and Ukraine: A comparative legal analysis. *Ehrlich's Journal*, (13), 43–49. <https://doi.org/10.32782/ehrlachsjournal-2025-13.06>

⁸ Фокін, Я. Ф. (2025). Імплементація європейських стандартів у правове поле України: секторальні реформи та виклики інтеграції в ЄС. *Ірпінський юридичний часопис*, 1(18), 280–287. [https://doi.org/10.33244/2617-4154-1\(18\)-2025-280-287](https://doi.org/10.33244/2617-4154-1(18)-2025-280-287)

реформ⁹. У травні 2025 року Рада Міністрів схвалила Дорожню карту верховенства права – стратегічний документ, що визначає відповідність законодавства стандартам ЄС, Хартії та ЄКПЛ. Пріоритетні заходи включають розробку плану дій щодо національної стратегії у сфері прав людини, вдосконалення механізму виконання рішень ЄКПЛ та встановлення щорічного моніторингу зі збільшенням темпів виконання рішень на 10% як показника¹⁰.

Судова реформа є основним напрямком впровадження. Вона включає оновлення Вищої ради правосуддя за участю Ради з етики, прозорий відбір суддів Конституційного Суду за участю Експертно-консультативної групи та реформу декларації доброчесності суддів. Національна антикорупційна програма на 2023-2025 роки спрямована на впровадження антикорупційної реформи, але її реалізація затримується через недостатню кількість ресурсів та персоналу¹¹. Стратегічний план реформування правоохоронної системи на 2023-2027 роки було затверджено.

Порівняльно-правовий аналіз висвітлює структурну різницю в концептуалізації та практичній реалізації принципу верховенства права в межах ЄС та в Україні¹². У той час як в межах ЄС цей принцип має операційний наднаціональний характер і гарантується прямою дією *acquis communautaire*, в Україні він зберігає декларативний зміст. Судова практика щодо його застосування залишається неоднозначною: найчастіше він використовується формально, без суттєвого аналізу, а іноді навіть для легітимізації відступу від законності, що підриває довіру громадян до системи правосуддя¹³.

Водночас спостерігається позитивна тенденція: суди дедалі частіше звертаються до елементів принципу: правової визначеності, заборони свавілля, доступу до правосуддя, наближаючись до європейських підходів. Системними викликами залишаються: неефективність механізмів суддівської доброчесності, відставання антикорупційної

⁹ Фокін, Я. Ф. (2025). Імплементація європейських стандартів у правове поле України: секторальні реформи та виклики інтеграції в ЄС. Ірпінський юридичний часопис, 1(18), 280–287. [https://doi.org/10.33244/2617-4154-1\(18\)-2025-280-287](https://doi.org/10.33244/2617-4154-1(18)-2025-280-287)

¹⁰ Matat, A. V. (2025). European human rights standards and their implementation in Ukraine: Analysis of the EU Charter of Fundamental Rights. Uzhhorod National University Herald. Series: Law, 1(89), 235–239. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.32>

¹¹ Фокін, Я. Ф. (2025). Імплементація європейських стандартів у правове поле України: секторальні реформи та виклики інтеграції в ЄС. Ірпінський юридичний часопис, 1(18), 280–287. [https://doi.org/10.33244/2617-4154-1\(18\)-2025-280-287](https://doi.org/10.33244/2617-4154-1(18)-2025-280-287)

¹² Rastorhuieva, N. (2025). The principle of the rule of law in the legal systems of the EU and Ukraine: A comparative legal analysis. Ehrlich's Journal, (13), 43–49. <https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2025-13.06>

¹³ Rastorhuieva, N. (2025). The principle of the rule of law in the legal systems of the EU and Ukraine: A comparative legal analysis. Ehrlich's Journal, (13), 43–49. <https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2025-13.06>

програми, недостатня координація між органами влади, брак кваліфікованих кадрів і бюджетного забезпечення¹⁴.

Подолання цих проблем вимагає комплексного підходу: інституційного переосмислення ролі судів як суб'єктів безпосереднього застосування стандартів верховенства права; запровадження узгоджувального тлумачення як обов'язкового методологічного орієнтиру; ефективної реалізації Дорожньої карти усіма гілками влади. Як держава-кандидат, Україна повинна дотримуватися права ЄС щодо основоположних прав у діяльності законодавчої, виконавчої та судової влади, спираючись на Хартію ЄС¹⁵.

Проведений аналіз засвідчує, що принцип верховенства права в ЄС є наднаціональним, операційно реалізованим конституційним принципом, доктринальним фундаментом якого слугує прецедентна практика Суду ЄС, а ключовим нормативним вираженням, Хартія ЄС про основоположні права, що ставить людську гідність у центр усієї системи основоположних прав. В Україні натомість цей принцип зберігає здебільшого декларативний характер, а його судове застосування залишається непослідовним, що формує структурний розрив між проголошеним принципом і реальністю правозастосування¹⁶. Незважаючи на активні кроки до євроінтеграції, включаючи прийняття Дорожньої карти з питань верховенства права (2025), а також впровадження судової та антикорупційної реформи, ефективне впровадження відповідних стандартів вимагає не лише формальної законодавчої адаптації, але й глибокого інституційного переосмислення ролі судів і впровадження узгоджувального тлумачення як реального інструменту правової інтеграції.

¹⁴ Фокін, Я. Ф. (2025). Імплементація європейських стандартів у правове поле України: секторальні реформи та виклики інтеграції в ЄС. Ірпінський юридичний часопис, 1(18), 280–287. [https://doi.org/10.33244/2617-4154-1\(18\)-2025-280-287](https://doi.org/10.33244/2617-4154-1(18)-2025-280-287)

¹⁵ Matat, A. V. (2025). European human rights standards and their implementation in Ukraine: Analysis of the EU Charter of Fundamental Rights. Uzhhorod National University Herald. Series: Law, 1(89), 235–239. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.32>

¹⁶ Rastorhuieva, N. (2025). The principle of the rule of law in the legal systems of the EU and Ukraine: A comparative legal analysis. Ehrlich's Journal, (13), 43–49. <https://doi.org/10.32782/ehrlchsjournal-2025-13.06>